

Szemle

Az érettségiről – 1902-ben

Az előző oktatási minisztérium prioritásai közé tartozott az érettségi rendszerének megújítása. Ez lehetőséget adott arra, hogy az elmúlt években széles körben kibontakozzanak az érettségivel kapcsolatos eltérő vélemények és elképzelések. Mi most nem ehhez a vitához szeretnénk hozzászólni, hanem a Tolnavármegye című vidéki lapban közel száz évvel ezelőtt megjelent, az akkori érettségivel szembe kritikus véleményt közölnénk.

A középiskolai rendszerünkkel kapcsolatos kritikus hangvétel ekkor már nem volt ritka, hisz az 1896-ban tartott II. egyetemes tanügyi kongresszuson a középiskolai reform kérdése volt az egyik központi téma. A kongresszuson az egységes középiskola megteremtése és az oktatás gyakorlati jellegének erősítése mellett *Waldapfel János* nagy vitát kiváltó előadásában már az érettségi megreformálásának szükségessége is szerepelt. A szóban forgó cikk is az utóbbit szorgalmazza, és szervesen beleilleszhető abba a reformfolyamatba, amely 1910-re elvezetett *Schneller István* Az érettségi ellen című könyvének megszületéséhez. De az elavult és túl szigorú érettségi *Kosztolányi Dezső* 1925-ben megjelent regényének, az Aranysárkánynak is központi eleme, a cselekmény és a főszereplő lelki konfliktusának forrása.

A Tolnavármegye cikkének megszületéséhez a kaposvári állami főgimnáziumban történtek adták az apropót. Az országos közfigyelemre szert tett esetet az 1902. június 3-i Somogyi Újság az országos sajtóban megjelenő cikkekkel szemben, amelyek összeesküvésről, betörésről és lopásról szóltak, csak „diák stiklinek” tartotta. A történet a lap tolmácsolásában a következő: a kaposvári állami főgimnázium érettségi vizsgára készül és attól rettegő végzős növendékei beszkötek a gimnázium épületébe, hogy felkutassák és meglessék a tételeket, de szerencsétlenségükre ott elkapták őket, így szolgáltatván témát a sajtónak és aktualitást az érettségivel kapcsolatos véleményeknek.

A Somogyi Újság már e számában hosszan ír és érvel a gyakorlatban lévő érettségi vizsgarendszer ellen. Ugyanezt tette a Tolnavármegye itt közlésre kerülő cikke is, de az előzőnél jóval rendszerezettebben, stílusosabban és lendületesebben. És tette ezt – vidéki hírlaptól egyáltalán nem megszokott módon – külföldi tapasztalatokat is felhasználó szakmai érveket felvonultatva.

A francia és német oktatási rendszer ismerete, a pszichológia – itthon épp, hogy gyermekcipőben járó gyermeklélektan – eredményeinek hasznosítása az írás szerzőjének széles pedagógiai tájékozottságára és haladó gondolkodásmódjára utal. (Ez időben jelentek meg az első gyermeklélektani munkák, így *Donner Lajos* A gyermeknek értelmi fejlődése című műve, és 1901-ben *Pethes János* Gyermekpszichológiája.) Figyelemre méltó az is, hogy a diákok szellemi és pszichés túlterhelése ellen íródott cikk majd tíz évvel előbb született meg, minthogy a túlterhelés kérdése a honi pedagógia érdeklődésének – *Nagy László* és a Gyermektanulmányi Társaság tevékenységének köszönhetően is – középpontjába került volna. Az írás színvonalasságát bizonyítja az a tény is, hogy Somogy megye másik lapja, a Kaposvár e cikket a Tolnavármegyétől teljes egészében átvette és június 5-i számában leközölte.

Ki lehetett a cikk írója? Ezt pontosan nem tudjuk, mivel a lap nem közölte a szerző nevét. A Tolnavármegye kormánypárti lap volt, melynek *dr. Leopold Kornél* szekszárdi tehetős ügyvéd volt a tulajdonosa és főszerkesztője. Hajlunk rá, hogy a szerzőnek a tulajdonos unokatestvérét, *Leopold Lajost*, a jeles szociológust tartjuk, akinek 1912-ben megjelent főműve, A presztízs

nemzetközi hírnevet is szerzett. Leopold Lajos széles látókörű, nyugatias műveltségű, ezekben az években a Huszadik Század köréhez tartozó, de Szekszárdon élő személy volt, aki gyakran írt unokabátyja lapjában. Feltételezésünk ellen szól ugyan, hogy az ekkor huszonhárom éves Leopold Lajos az egyetemi évek után 1900 őszétől két évig – igaz, megszakításokkal – Olaszországot járta, de az egyik ilyen megszakítás épp erre az időre eshetett, mivel 1902. május 11-én meghalt nagybátyja, a lap tulajdonosának édesapja.

Talán nem érdektelen, ha beszámolunk arról is, hogy a diákok cselekedete milyen következményeket vont maga után. A gimnázium tanári kara a példátlan esettel kapcsolatos határozathozatalra a minisztert kérte fel. A diákokat retorziótól féltő Somogyi Újság június 10-i számában már megkönnyebbülve közölte, hogy a vétkező diákokat a miniszter érettségi vizsgára bocsátotta. De az öröm korai volt, hiszen a tényleges miniszteri döntés a kilenc ártatlannak bizonyult diáktól eltekintve tizenkettő diákot fél, kettőt csak egy év múltával engedett Székesfehérváron történő érettségi vizsgára. (Somogyi Újság 1902. június 17.)

Az alábbiakban közöljük a Tolnávármegye 1902. június 1-jei vezércikkének a mai helyesírás szabályai szerint kijavított, de szöveghű másolatát.

„Az érettségiről”

A kaposvári érettségi vizsgálatra készülő gimnazista tanulók vakmerő csínyéről országszerte beszélnek szülők, tanárok és tanulók egyaránt.

A kaposvári tanulóknak kétségbeesett és legkevésbé helyeselhető furfangja már szinte a kriminalitás terére barangolt; de mindnyájan tudjuk, a tanárokat sem véve ki, hogy az érettségi vizsgálat előtt olyan lelki kínokat, testi sanyargatásokat kell kiállani a szegény tanulóknak az esetleges megbukás félelmetes réme miatt, ami talán a siralomházi keservekhez hasonlítható.

Komoly emberfóval és higgadt megfontalással visszagondolva arra a tortúrára, amit fiatal korunkban a mumussá felfújt érettsé-

gitől való rettegés miatt át kell szenvednie a szegény gimnazistának: valóban szükségesnek látjuk, hogy a német tanítási rendszernek ezt az elavult és minden komoly gondolkodó által elítélt abszurdumát végrevalahára kiküszöböljük, vagy legalább ok-szerűen reformáljuk.

Évről évre megismétlődnek a jogos panaszok az érettségi vizsgálat mai módja ellen; szomorú esetek leírásával telvék a lapok, mind hangosabban nyilvánulnak meg a szülők panasza: nem lehet tovább némán eltűnni azt, hogy ezen elavult és rossznak bizonyult rendszer igája alatt tovább is görnyedjenek a vizsga félelmétől agyon-sanyargatott tanulók.

A nálunk dívó – kétségtelenül régi német mintákra épült – vizsgamódszernek jellemvonásai, kétséges előnyei és elvitázhatalan hátrányai sokszorozódva jegecesednek ki a vizsgák vizsgáján, az úgynevezett érettségi vizsgálatnál.

A diákság körében tudvalevőleg kegyetlen híre van ennek az érettségi vizsgálatnak. A diákfantázia valóságos mumusként emlegeti ezt a vizsgálatot, amelyen főgazgatók és miniszteri biztosok jelennek meg a diákság nem kis rémületére. Már hónapokkal megelőzőleg a diákhagyományok és számos más esetben maguk a tanárok vállvetve riasztgatják az érettségi felé közeledő tanulókat, akiknek idegeit kétségtelenül ingerlik ezek a riasztgatások, úgyhogy még az erősebb idegzetű tanulók is szinte eltikkadt idegekkel és rettegve lépnek az érettségi vizsgálatra.

A mi pedagógiai mintaállamunkban, Poroszországban éppen azért már kezdenek is lemondani róla. A német pedagógusok meggyőződtek arról, hogy az intelligenciális pályákon lévők idegessége jobbára az ilyen érettségire való készülődéssel kezdődik. Szinte mondhatni, hogy az intelligencia idegességének alapjait gyakran az érettségi vizsga veti meg. Ami utóvégre nem is csoda. Az érettségivel nyolc esztendő tanulmányait akarnák összefoglalni. Ez ugyan magában már lehetetlenség és csak külsőleg foglalhatni össze pár hónap alatt nyolc év tanítás eredményét. Elvégre is ha a nyolc év nem veszett el haszontalanul, akkor a nyolc

év nevelési és tanítási eredményének élnie kell a tanulók intelligenciájában. Ha nem él benne, akkor hiábavaló a pár havi összefoglalás, ezzel az összefoglalással amúgy se táplálódik az intelligencia, hanem pusztulnak vele az idegerők.

Mennyivel üdvösebb ennél a francia rendszer, amellyel már a németek is kezdenek megbarátkozni.

A francia középiskolákban nincs érettségi vizsgálat. Az utolsó osztályt éppen úgy fejezi be a diák, mint az előbbieket. Se több, se kevesebb, mint más esztendőben.

Ha aztán a diák egyetemre akar jutni, fölvételre jelentkezik az egyetemi hatóságnál, megjelöli a fakultást, amelyre pályázik s akkor az egyetemen vizsgálják meg, bír-e egészen kellő intelligenciával, illetőleg előzetes képzettséggel, hogy a fakultásba beléphessen.

Nem tankönyvek adatait faggatják ki ott a diákból, hanem általános előképzettséget és intelligenciát vizsgálnak. Erre a vizsgálatra nem kell készülnie a diáknak, nem is tud rá készülni. Viszont a baccalaureatust (érettségi) megadó egyetemi tanárok általá-

nos szempontból bírálhatják meg a jelentkezőket, és nem teszi őket elfogulttá a diák középiskolai karrierje.

Persze, ehhez a francia eredetű érettségihez arra való cenzorok kellenének az egyetemre. A cenzorokat is nevelni kell. A régi porosz rendszerről egy csapással nem lehet áttérni a francia rendszerre, melyet a modern német írók sok új eszmével gazdagítottak. De az irányeszmét mi is bizvást befogadhatnánk, sőt be kell fogadnunk. Az az eszmeáramlat, mely az érettségi ellen Németországban támadt, elküldi hozzánk is hullámain. Akkor majd megindulunk mi is. S ha a pedagógusok makacskodnak, szemben találják magukkal az orvosokat, a modern pedagógiának e legjelesebb tanácsadóit, sőt mondhatom harcosait.

A kaposvárihoz hasonló esetek pedig siettetni fogják az érettségi vizsgálatok eltörlését, mert lassanként meg fognak győzni mindenkit arról, hogy a mostani érettségi vizsgarendszer nemcsak célszerűtlen, hanem határozottan káros.

Csekő Ernő